

д.е.н. Н. П. Карачина
аспірант А. В. Вітюк, Інститут менеджменту
Вінницького національного технічного університету

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті представлено дослідження інвестиційних процесів за умов тіньової економіки, здійснено аналіз руху коштів призначених для інвестиційної діяльності, виокремлено негативний та позитивний вплив інвестування в умовах тіньової економіки, виявлена поліноміальна залежність між рівнем тіньової економіки та розмірами інвестицій.

Ключові слова: тіньова економіка, інвестиції, капітал, поліноміальна залежність

Вступ. Поширення в Україні такого соціально-економічного явища як тіньова економіка впливає на усі сторони життя суспільства. Зростання обсягів ресурсів, які обертаються та залучені в цій сфері, призводять до підвищення рівня економічного добробуту громадян, які працюють у цій сфері. Це є перешкоди у забезпеченні стійкого відтворювального розвитку економіки. Неконтрольований вплив зазначеної сфери відповідним чином змінює структуру інвестицій в підприємства, що в свою чергу і визначає їх напрямки розвитку, безпечність діяльності та місця осідання прибутку.

Benefits for registered users:
1.No watermark on the output documents.
2.Can operate scanned PDF files via OCR.
3.No page quantity limitations for converted PDF files.

Постановка завдання. Комплексне та ґрунтовне аналізування і теоретичне дослідження розвитку інвестування в умовах існування тіньової економіки.

Аналіз останніх досліджень. Вивчення проблем і сутності інвестиційної діяльності достатньо широко розкрито у роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців І. Бланк, Л. Борщ, Т. Майорова, А. Пересада, В. Федоренко, Є. Бойко, О. Гаврилюк, М. Долішній, В. Ляшенко, М. Мельник, А. Мокій, М. Чумаченко, Н. Хрущ, Р. Кемпбелл, Дж.-М. Кейнс, І. Ліпсиць, К. Макконел, А. Мертенс, проте у зазначених роботах відсутній розгляд особливостей інвестування в умовах тіньової економіки, що і є об'єктом нашого дослідження.

Результати. Об'єктивність тіньової економіки є очевидною, однак рівень поширення та характер її впливу на окремі країни є різним (рис. 1), однак щоб приймати повноцінні інвестиційні рішення в будь-якій країні, необхідно мати об'єктивне уявлення про тіньову складову та її вплив на економіку країни, як негативний, так і позитивний.

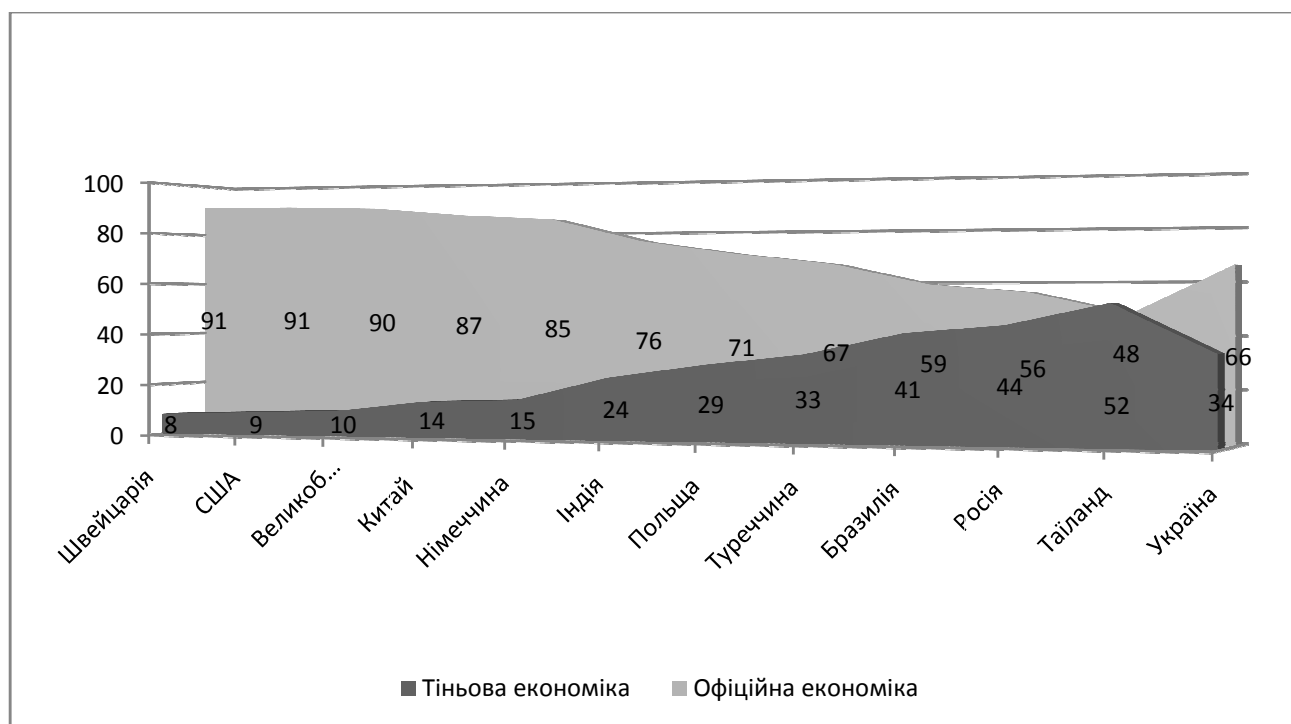

Рисунок 1 – Співвідношення офіційної економічної діяльності та тіньової економіки, % [1; 2]

This is a watermark for the trial version, register to get the full one!

Основною причиною відходження підприємств в тінь, як відомо, є обтяжлива податкова система, через яку підприємці змушені вдаватись до масових порушень: податкового законодавства, адже в Україні загальне податкове навантаження на підприємство досить високе, тому порушення податкового законодавства є найбільш поширеною формою ухиляння від сплати податку на додану вартість, зокрема, торгівлі, реалізацією продукції за ціною, нижчою за її собівартість, створенням фіктивних підприємницьких структур. Наслідком вищезазначених проявів тіньової економіки є погіршення інвестиційного клімату.

Будь-яка форма економічної діяльності, в тому числі і тіньова, мотивована отриманням прибутку, який можна потенційно реінвестувати є джерелом подальших інвестицій. В той же час, в тіньовій економіці ризик одержати збиток замість прибутку або, іншими словами, бути захопленим, є набагато вищим і нічим не обмежується. Саме тому, дотримання пропорції у співвідношенні між обсягами сплачених податків та суми отриманих прибутків породжує співвідношення при якому зі зростанням податкового тягара підвищується доцільність ведення діяльності в тіньовому секторі, що може бути забезпечена тільки більшою, в порівнянні з легальним бізнесом, економічною ефективністю. Отримана підвищена норма прибутку надає набагато більше можливостей для його розподілу, в тому числі і на інвестиції в різні сфери легальної фінансово-господарської діяльності.

Щодо пропорцій розподілу доходів від злочинної тіньової діяльності, то за оцінками швейцарського вченого К. Мюллера, після покриття поточних витрат і витрат на споживання приблизно одна третина коштів спрямовується на розвиток злочинного бізнесу, одна третина розміщується на міжнародному

фінансовому ринку і одна третина інвестується в легальні підприємства для розширення їх діяльності [3, с. 24].

В протилежному випадку, при наявності бажання потенційно можливого інвестиційного розширення виробництва на підприємстві, вплив тіньових факторів призводить до:

1. «втечі» капіталу за кордон;
2. скорочення обсягів офіційного виробництва;
3. звільнення працівників;
4. підриву довіри інвесторів як зовнішніх, так і внутрішніх і т. ін., що призводить до скорочення податкових надходжень до бюджету.

Проблема з освоєннями інвестицій полягає не тільки в тому, що підприємству не вистачає коштів для самофінансування, але і в тому, що легальне виробництво в Україні стало не вигідним з економічного погляду. Оскільки немає стимулу для відкриття або розширення діяльності, одержання легального прибутку, це й зумовлює обмеженість внутрішніх інвестицій в країні. Порушено механізм, який є двигуном ринкової економіки, не працює система інтересів, яка створює умови для виникнення конкуренції та розвитку економіки, примушує підприємців розвивати й удосконалювати виробництво [4, с. 24].

This is a watermark for the trial version, register to get the full one!

інвестиційного потенціалу в реальному секторі економіки. Це пояснюється тим, що подальший розвиток економіки і сфери управління може ефективно фінансово підтримуватись за рахунок коштів самих же суб'єктів господарювання. Дослідження останніх років [5] свідчить, що підприємства та України самостійно забезпечують свій інвестиційний розвиток із сукупності всіх інших джерел фінансування. Інвестуючи власний капітал, менеджмент підприємства повинен враховувати загальний податковий тягар, який вимірюється не лише в грошовому виразі або у відсотках до виручки суб'єкта господарювання, а з врахуванням умов сплати та звітування за всіма податками та зборами [6, с. 235].

Приховування економічної діяльності від контролю, як правило, обмежує можливості залучення інвестиційних ресурсів з боку, особливо іноземних. Можлива і протилежна ситуація. Так, у сучасній Росії економічний спад в легальному секторі перекритий підйомом в секторі тіньової діяльності. Причому забезпечується він шляхом приховування джерела походження інвестицій. Приховування істинних інвесторів є методом страхування інвестиційних ризиків. Для економічного розвитку в цілому тіньові кошти можуть мати і позитивні наслідки, оскільки незважаючи на злочинне походження вони забезпечують прискорення процесу концентрації капіталу, що не дозволяє послаблюватися інвестиційному процесу.

У деяких галузях економіки організована злочинність також стимулює інвестиційний процес. Це демонструє динамічний ринок нерухомості, якщо ж справа стосується експорту стратегічних матеріалів і продукції з високою часткою доданої вартості, то держава залишається поза потоками капіталу, необхідними для інвестицій і відновлення виробництва, які розпоршуються на

Remove Watermark Now

великі хабарі чиновникам з метою отримання вигідних контрактів, нелегальної приватизації на користь певних осіб або груп [7].

Вкладення ресурсів в межах тіньової економіки рідко спричиняє появу нових виробництв. Унеможливлення довгострокового інвестиційного розвитку тісним чином пов'язане з диспропорціями в структурі економіки на користь переважання тіньової економіки. Доступність до приховування коштів у сфері торгівлі та послуг стимулює бажання (в тому числі великого капіталу) вкладати в ці сфери, що в результаті призводить до їх штучного гіперрозвитку і в певній мірі гальмує розвиток виробничого сектора [8, с. 26]. Підприємець прагне до одержання прибутку в максимально короткі терміни, а не до його стабільного зростання. Таким чином, більша частина прибутку вивозиться, позбавляючи країну інвестиційних ресурсів.

Втім процес інвестування в тіньовій економіці не закінчується на виведення коштів за кордон, отриманих у якості прибутку в Україні. Незаконний притік капіталу в Україну в це же час забезпечується через відмивання грошей через торгівлю продукцією. За останні роки на перше місце як серед отримувачів, так і серед інвесторів України виступив Кіпр. Відповідно незаконний відтік і надходження коштів в першому випадку обмежують інвестиційну діяльність, забезпечуючи її у другому випадку (табл. 1).

This is a watermark for the trial version, register to get the full one!
 Таблиця 1. Динаміка інвестиційної діяльності між Україною та Кіпром, млн. дол. США

Рік	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002
Надходження	17275,1	12645,5	9914,6	8593,2	7682,9	5941,8	3011,7	1562,0	1035,6	779,2	602,6
Відтік	1842,0	1342,0	411,4	178,5	5826,1	5826,1	5826,1	5826,1	5826,1	5826,1	1,9

3.No page quantity limitations for converted PDF files.

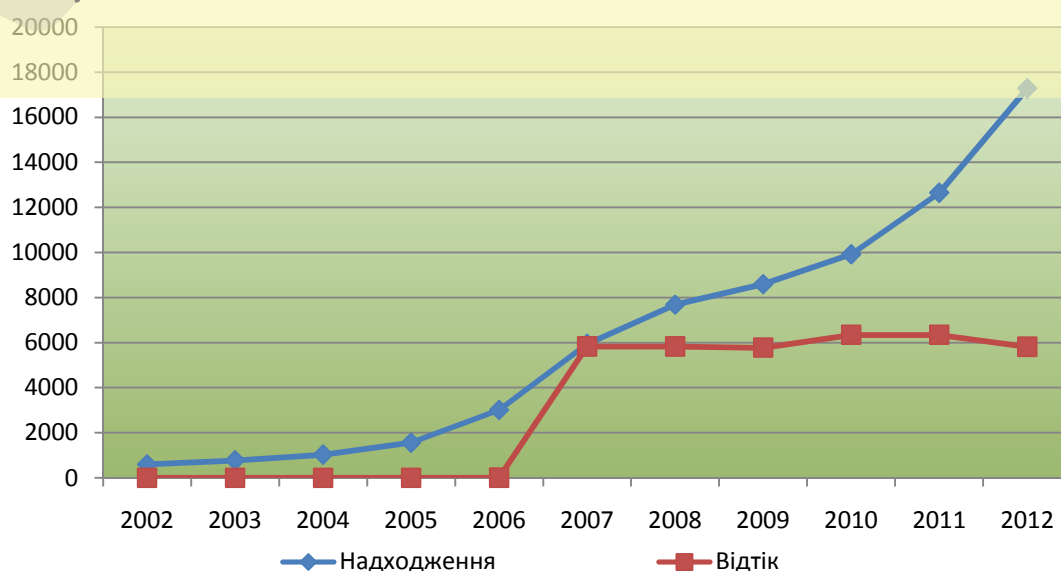
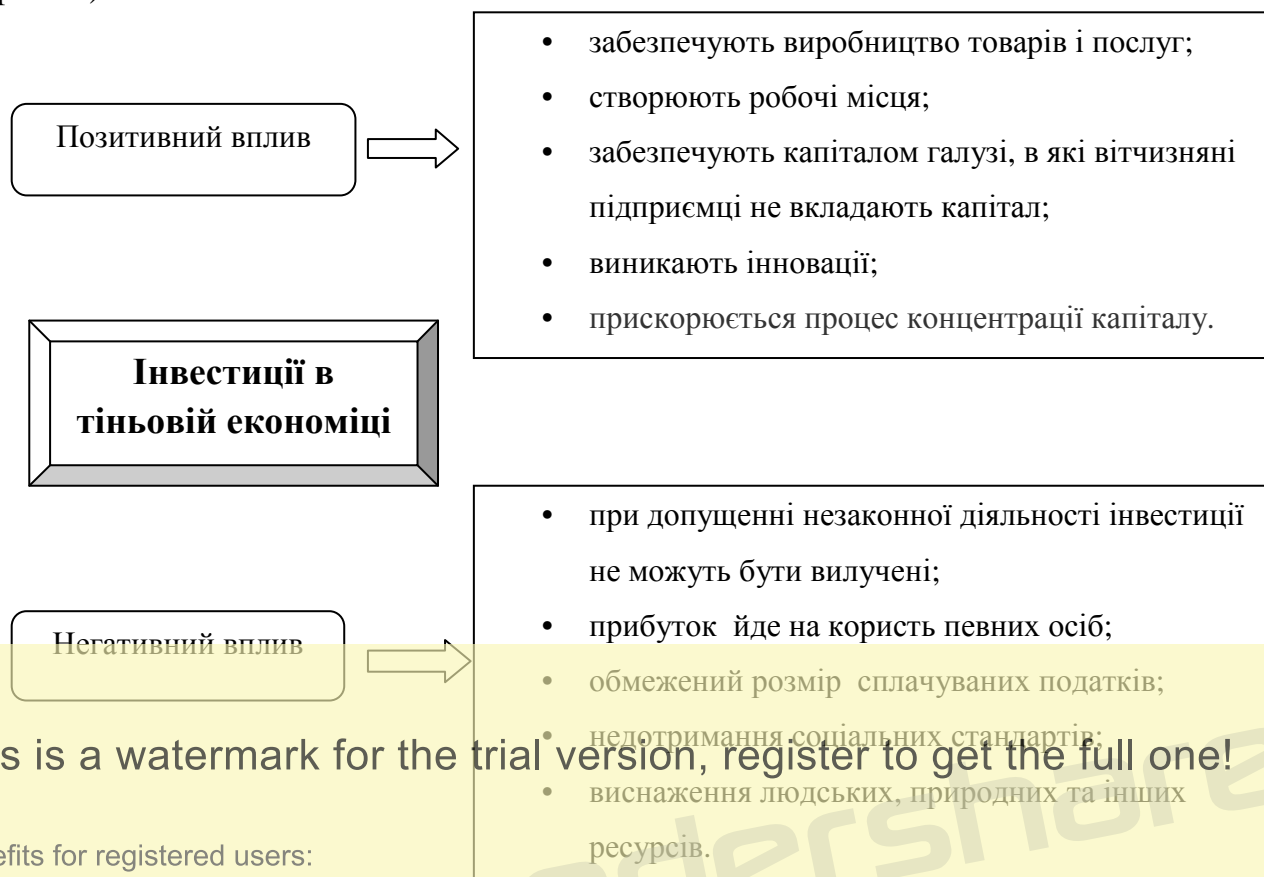

Рисунок 2 – Динаміка інвестиційної активності між Україною та Кіпром

Графічне представлення підтверджує міркування науковців та експертів з приводу повернення вивезених в офшорну зону республіки Кіпр тіньових українських грошей, які вже у вигляді закордонного капіталу під захистом Закону України «Про іноземні інвестиції» повертаються в Україну, хоча ці капітали могли б бути прямими інвестиціями в українську економіку. Значення

і вплив таких інвестицій є подібним до значення і впливу тіньової економіки (рис. 3)

This is a watermark for the trial version, register to get the full one!

Benefits for registered users:

- 1.No watermark on the output documents.
- 2.Can operate scanned PDF files via OCR.
- 3.No page quantity limitations for converted PDF files.

Рисунок 3 – Характер впливу інвестицій в тіньовій економіці

Особливо небезпечною для фінансової системи держави є загроза відтоку і надання капіталу за кордон, що є одним з основних чинників розвитку та розростання тіньової економіки. Механізм дуже простий: спочатку за кордон вивозяться капітали у вигляді заощаджень та накопичень, унаслідок цього скорочується дохідна частина бюджету, виникає потреба в іноземних кредитах, наслідком виступає виникнення зовнішнього боргу держави [9, с. 37]. Разом з тим, незаконний вивіз капіталу є також наслідком нестабільності і корупції в банківському секторі, нераціональної податкової політики, частотої і деколи різкої девальвації валюти, тобто нездатності держави захистити економічні інтереси бізнесу. Тому при винесенні рішення про інвестування оптимальним індикатором реального покращення інвестиційного клімату в Україні було б саме виведення економіки з тіні. Такий процес є свідченням того, що внутрішній інвестор, на якому тримається вся інвестиційна діяльність в країні, повірив в якість регулювання, в якість державного управління і почав займатися активною діяльністю по розширенню виробництва і створенню робочих місць [10, с. 14-15].

В той же час цікавим є порівняння обсягів динаміки тіньової економіки та рівня інвестицій. Особливістю такого дослідження є наявність офіційних обсягів інвестицій, які періодично висвітлюються Державним комітетом статистики та відсутність офіційної статистичної інформації про рівень тіньової економіки. З огляду на об'єктивні причини, приймемо до уваги певну умову достовірності інформації про стан тіньової економіки, оскільки її обліком

займається Міністерство економічного розвитку та торгівлі України та відповідно до інформаційно-аналітичних матеріалів, оприлюднених міністерством дослідження тіньової економіки проводилося з використанням чотирьох методів, при яких два методи показали зростання тінізації, один – незмінність її рівня і єдиний монетарний метод – показав детінізацію економіки. Для забезпечення наглядності згрупуємо дані в таблицю та представимо їх графічно (табл.2, рис. 4).

Таблиця 2 – Обсяги інвестицій та тіньової економіки в Україні

Рік	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Обсяги тіньової економіки, %	29	35	40	38	34	34*
Обсяги інвестицій, млн. грн.	222678,9	272074,1	192878,0	189060,6	259932,3	263727,7

*- значення наведені за 3 місяці 2012 року

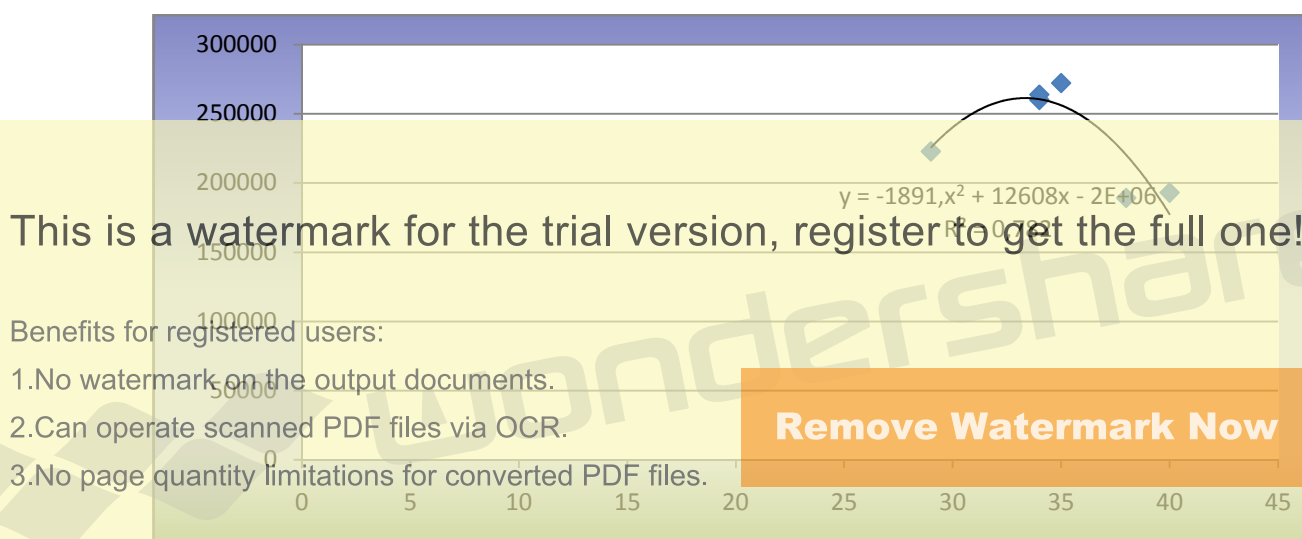

Рисунок 4 – Взаємозв'язок вкладених інвестицій в економіку України та рівня тіньової економіки

Отримані графіки відображають певну залежність. Аналіз динаміки досліджуваних показників у 2008-2009 роках показав зниження обсягів інвестицій, що супроводжувалося зростанням рівня тіньової економіки, в той же час у 2011-2012 роках майже однаковий рівень інвестицій був здійснений при стабільному рівню тіньової економіки у 34%. Звідси можна зробити висновок про певні закономірності, графічне представлення засвідчило існування поліноміальної залежності, що підтверджується коефіцієнтом детермінації $R^2=0,782$. Таким чином 78,2% досліджуваних значень є поясненими рівнянням регресії $y = -1891x^2 + 12608x - 2E+06$. Недостатня адекватність отриманої моделі (32,8%) пояснюється макроекономічними коливаннями, хоча твердження про активізацію інвестиційної діяльності у стабільній легальній економіці, і про її зниження при відході підприємств у тінь ще раз підтвердилося.

ВИСНОВКИ

Дослідження інвестиційної діяльності в тіньовій економіці показало досить цікаві тенденції. Тіньова діяльність, яка є негативним явищем у державі може проявляти як негативні, так і позитивні впливи на економіку. Спостерігається пряма залежність між обсягами вивезених коштів з України та обсягами інвестицій в Україну, що підтверджує повернення українських капіталів у вигляді іноземних інвестицій. У проведеному порівнянні тіньової економіки та інвестиційної активності також було підтверджено зростання інвестиційної активності при зниженні тіньової діяльності підприємств, що було підтверджено математичним апаратом у вигляді поліноміальної залежності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Теневая экономика — 40% российского ВВП. Как этим воспользоваться инвестору?- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.forbes.ru/investitsii-column/tsennoye-bumagi/84332-tenevaya-ekonomika-40-rossiiskogo-vvp-kak-etim-vozpolzovatsy>
2. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=32844
3. Иванов Э. А. Система международно-правового регулирования борьбы с отмыванием денег / Э. А. Иванов // М.: КНОРУС. – 2003 г. – с. 36.
4. Нехаичук Ю. С. Про вплив тіньової економіки на соціально-економічний розвиток // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції, 2010. – С.24-29;
5. Карачина Н. П. Развитие инвестиционных процессов как фактор роста машиностроительной отрасли / Н. П. Карачина, А. В. Витюк // Эффективная экономика. - №7. - 2011. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php>
6. Лайко О. І. Податкові механізми регулювання відтворення інвестиційного потенціалу / О. І. Лайко //Економічні інновації. – 2010. – Вип. 40 – С. 232-243.
7. Красников А. Ф. Теневая экономика и экономическая преступность : электронный учебник / А. Ф. Красников, А. К. Бекряшев, И. П. Белозеров, Н. С. Бекряшева, И. В. Леонов // Омский Государственный университет . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://newasp.omskreg.ru/bekryash/index.htm>
8. Кормишкина Л. А. Теневая экономика: учеб. пособие для вузов / Л. А. Кормишкина, О. М. Лизина. – Саранск : Изд-во Мордов. ун-та, 2009. – 136 с.
9. Новікова К. І., Вплив тіньової економіки на фінансову безпеку держави // К. І. Новікова, А. В. Ільїна, / Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2011. — № 4 – С. 36-40.
10. Найкращим критерієм реального покращення інвестклімату став би вихід підприємств з тіні, - експерт. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://dt.ua/ECONOMICS/naykraschim_kriteriem_realnogo_pokraschennya_investklimatu_stav_bi_vihid_pidpriemtsi.html

This is a watermark for the trial version, register to get the full one!

Benefits for registered users:

- 1.No watermark on the output documents.
- 2.Can operate scanned PDF files via OCR.
- 3.No page quantity limitations for converted PDF files.

Remove Watermark Now